

СТАТИСТИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ЯК ОСНОВА РИНКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Розглянуто два основні джерела надходження статистичної інформації.
Проаналізовано форми державної статистичної звітності щодо виробництва та збуту сільськогосподарської продукції*

Постановка проблеми. В умовах ринку достовірна та своєчасна інформація є головним елементом ефективного управління агропромисловим підприємством з урахуванням, при цьому, його масштабів, умов та напрямку господарювання. Для здійснення цієї мети потрібно поступове здійснення заходів щодо організації нових методів інформаційного забезпечення управлінських структур.

Інформаційне забезпечення ринку сільськогосподарської продукції є ланцюжком, який складається з декількох ланок: надходження – передача – обробка – накопичення – реалізація. Інформація є найважливішим економічним ресурсом і кожний учасник ринкових відносин має доступ лише до обмеженого масиву інформації.

Тому в сучасних умовах виникає проблема в отриманні повної, достовірної та якісної інформації про реальну ситуацію на ринку сільгосппродукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різносторонні дослідження ринку сільгосппродукції займалися такі вчені, як В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдуцький, В. Зіновчук, П. Саблук, О. Шпичак. Однак, незважаючи на важливу роль статистичного аналізу при дослідженні ринків, роботи вітчизняних вчених є мало чисельними: І. Беляєвський, С. Герасименко, А. Головач, В. Захожай, В. Карпов, Л. Рождественська та інші.

Що ж стосується статистичного аналізу ринку сільськогосподарської продукції, то кількість таких досліджень не досить велика та спрямована на дослідження ринку конкретного сільгосппродукту, а не ринку в цілому.

Тому існує потреба в узагальненні та систематизації інформаційних джерел стану та розвитку ринку сільськогосподарської продукції.

Мета дослідження. Комплексний підхід до узагальнення статистичної інформації та визначенні мінімально необхідної кількості інформаційних джерел, а також у можливості використання отриманих даних для прийняття оптимальних управлінських рішень щодо діяльності господарюючого об'єкта.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними джерелами інформації про продукцію сільського господарства на сьогоднішній день є річні звіти сільськогосподарських підприємств, статистична звітність господарств і заготівельних організацій, матеріали вибіркового обстеження сімейних бюджетів, дані обстеження ринкової торгівлі та ін.

Всі джерела статистичної інформації можна об'єднати у дві основні групи – внутрішні та зовнішні. Внутрішніми джерелами є ті види статистичних спостережень, дані яких організують, збирають та обробляють органи державної статистики. Дані, зібрані та оброблені іншими відомствами є зовнішніми статистичними джерелами.

На рис. 1 наведено структуру поділу всіх статистичних інформаційних джерел.

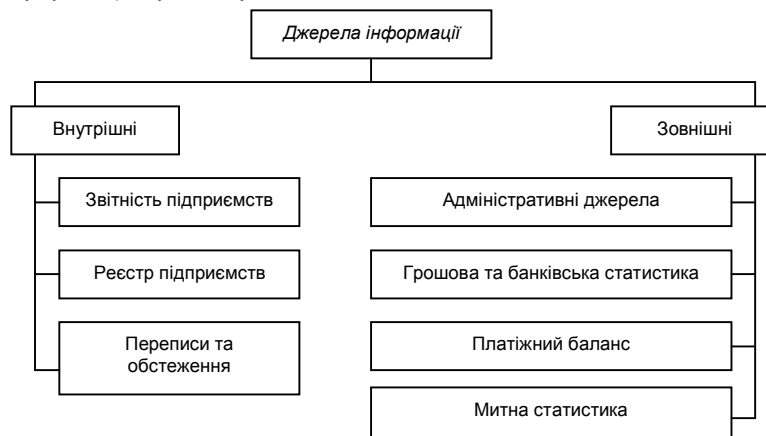

Рис.1 Структура статистичних інформаційних джерел

Для початку розглянемо більш детально складові внутрішніх джерел статистичної інформації.

Система звітності підприємств містить два інформаційні джерела – бухгалтерську та статистичну звітність.

Бухгалтерська звітність відображає економічний стан підприємства та орієнтована, головним чином, на забезпечення потреб керівництва та власників підприємства в інформаційній базі для проведення аналізу виробничого процесу та господарської діяльності, а також для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Річна бухгалтерська звітність складається з типових та спеціалізованих форм, де головним звітним документом є бухгалтерський баланс. Він відображає стан підприємства на початок та кінець звітного періоду, що дозволяє простежити зміни в його об'ємі та структурі.

Статистична звітність ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, однак містить набагато більше

показників і для визначення деяких з них потрібні спеціальні розрахунки та оцінки. Форми статистичної звітності затверджуються Держкомстатом України. До них належать форми державних статистичних спостережень, які збираються і розробляються статистичними органами, а також форми відомчого статистичного спостереження, що збираються та розробляються органами, які здійснюють державне регулювання певної галузі економіки. Статистична звітність є основним джерелом інформації для Держкомстату.

Єдиний державний реєстр підприємств є важливим джерелом інформації для організації та планування вибірки підприємств при проведенні вибіркового обстеження. Реєстр містить інформацію про фактичне та юридичне місцезнаходження підприємства, належність до певної галузі, а також основні економічні характеристики. Дані реєстру постійно оновлюються: вводиться нова і

інформація про зареєстровані підприємства, виключаються ліквідовані підприємства, а також виявляються підприємства, що не працюють.

Економічний перепис є суцільним обстеженням підприємств, за допомогою якого отримують детальні дані про їх географічний та функціональний розподіл, зібрані на одну дату за єдиними критеріями. Дані економічних переписів використовують головним чином як контрольний засіб перевірки даних інших обстежень, а також для уточнення кола підприємств, що подають регулярну звітність органам статистики.

Одним з важливих видів вибіркового обстеження є обстеження бюджетів домогосподарств. Це дає змогу отримати досить повну та оперативну інформацію про життєвий рівень різних груп населення, дані про структуру їх доходів та витрат. Такі обстеження є основою для диференціації населення за рівнем доходу і показують роль окремих джерел у формуванні доходів, а також відображають залежність структури споживання від рівня доходів.

Перейдемо до зовнішніх джерел інформації.

Адміністративними джерелами є звітність закладів державного управління всіх рівнів, державних позабюджетних фондів та інше.

Податкова служба нашої країни узагальнює дані за всіма доходами, що отримали господарючі суб'єкти та фізичні особи, а також сплачені ними податки. Саме ці

дані використовують статистичні організації для контролю та узгодження даних про доходи та податки, що надходять з інших джерел.

Платіжний баланс є основним джерелом аналізу стану зовнішньоекономічних відносин країни, фіскальної та монетарної політики, а також використовується для регулювання внутрішнього валютного ринку та валютного курсу.

Дані *митної статистики* необхідні для розрахунку фізичних об'ємів торгівлі, багатьох агрегатів макроекономічної статистики в поточних та постійних цінах, розробці СНР, міжгалузевого балансу та аналізу товарних потоків.

Зупинимось більш детально на статистичній інформації, оскільки, як вже було наголошено вище, вона є основним джерелом для отримання повної інформаційної картини про певний об'єкт господарювання.

Статистичні спостереження виробництва та збуту сільськогосподарської продукції різними господарючими об'єктами здійснюється Державним комітетом статистики України за формами державної звітності що подані у наведеній нижче табл. 1.

Таблиця 1 *Форми статистичної звітності щодо виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції*

№	Найменування статистичного спостереження	Періодичність проведення	Зміст спостереження
1	2	3	4
1	№16-сг "Баланс сільськогосподарської продукції за 20__ рік"	Щорічно	Подано загальну кількість наявної у підприємстві продукції за видами на початок та кінець звітного року, а також показники джерел надходжень продукції та всі форми її витрат
2	№4-сільрада "Посівні площі сільськогосподарських культур у домашніх господарствах на території сільської ради під урожай 20__ року"	Щорічно	Подано кількісний та якісний склад посівних площ сільськогосподарських культур у домогосподарствах населення
3	№4-сільське господарство "Заключний звіт про підсумки сіви під урожай"	Щорічно	Подано фактичний розмір площ посіву сільськогосподарських культур на землях даного господарства
4	№2-ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства за 20__ рік"	Щорічно	Подано інформацію про кількість робітників фермерського господарства, кількісний та структурний склад земель для ведення господарства, реалізацію продукції та фінансові результати господарської діяльності
5	№29-сг "Звіт про збір урожаю сільськогосподарських культур на 1 грудня поточного року"	Щорічно	Містить дані про уточнену посівну площу та загальну площу збирання сільськогосподарських культур, а також фактично зібраний урожай у господарстві
6	№37-сг "Сівба та збирання врожаю сільськогосподарських культур, проведення інших польових робіт"	Щомісяця	Містить відомості про площу посіву та зібраний врожай ярих сільськогосподарських культур
7	№24-сг "Стан тваринництва на " __ " 20__ року"	Щорічно Щомісяця	Містить дані про загальний обсяг реалізації на забій м'яса тварин усіх видів у живій масі; подано інформацію про вирощену худобу та птицю і динаміку їх складу протягом звітного періоду; подано баланс кормів у господарстві
8	№11-заг "Надходження худоби та птиці на переробні підприємства за січень - 20__ року"	Щоквартально	Подано кількісні дані щодо закупівлі худоби та птиці, а також її середньої ваги у господарствах різних форм власності
9	№13-заг "Надходження молока на переробні підприємства за січень - 20__ року"	Щоквартально	Подано дані щодо обсягу надходження молока та молочних продуктів, а також їх якості, на переробні підприємства від господарств різної форми власності
10	№1-зерно "Наявність і надходження зернових та олійних культур на " __ " 20__ року"	Що півроку Щомісяця	Містить дані про наявність і надходження зерна та олійних культур на підприємства заготівлі та переробки
11	№4-заг "Надходження цукрових буряків на переробні підприємства за січень - 20__ року"	Щомісяця	Містить інформацію про надходження цукрового буряка від господарств різних форм власності на підприємства закупівлі та переробки
12	№21-заг "Реалізація сільськогосподарської продукції за січень - 20__ року"	Щорічно Щомісяця	Подано дані щодо реалізації продукції сільськогосподарства за всіма каналами збуту
13	№50-сг "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20__ рік"	Щорічно	Містить інформацію щодо виробництва та реалізації продукції рослинництва і тваринництва; подано собівартість сільськогосподарської продукції; витрати на виробництво та державні дотації

Продовження табл. 1

1	2	3	4
14	№12-торг “Про наявність і використання торгової мережі на ринках та реалізацію сільськогосподарської продукції на них”	Щорічно	Подано дані щодо реалізації окремих видів сільськогосподарської продукції на ринку та торгово-закупівельним організаціям
15	№А – Бланк обліку продажу сільгосппродуктів і худоби на міських ринках	Щомісяця	Подано масу проданої сільгосппродукції щодня

Однак, форми державної статистичної звітності є недостатніми та неповними для відтворення реального стану ринку сільськогосподарської продукції, оскільки у своїй більшості вони подаються сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами. Так, наприклад, форма № 21-заг відтворює показує реалізацію виробленої у сільськогосподарському підприємстві продукції за всіма каналами збуту. Але ж основне виробництво сільськогосподарської продукції в області зосереджено головним чином в особистих підсобних господарствах та індивідуальних селянських господарствах і дуже мала частка припадає на сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства. Так, наприклад, частка у виробництві сільськогосподарської продукції господарствами населення у 2008 році складала 72,9 % – з них продукція рослинництва 64,5 %, а продукція тваринництва 83,8 %. У 2009 році масмо 72,0 %, де 63,5 % складає продукція рослинництва і 83,3 % продукція тваринництва. Можна сказати, що більше 2/3 всієї виробленої сільськогосподарської продукції надходить з господарств населення, але якість цієї продукції бажає бути кращою. За формами №1-зерно, №4-заг, №11-заг та №13-заг ми можемо прослідкувати надходження окремих видів сільськогосподарської сировини на переробні підприємства в тому числі і від господарств населення. Однак велика частина виробленої населенням продукції реалізується посередникам, які у більшості випадків скуповують продукцію по заниженим цінам, чим завдають збитків господарствам населення. Від слідкувати кількість реалізованої таким чином продукції досить складно.

Інформацію щодо виробництва та збуту продукції сільського господарства в особистих підсобних господарствах населення головним чином одержують з матеріалів спеціальних обстежень сімейних бюджетів і торгівлі на міських і сільських ринках. Такі обстеження відрізняються специфікою використаних методів, оскільки містять елементи соціальних опитувань. Більшість таких обстежень проходять у формі опитування та анкетування, однак отримана таким чином інформація не дає повного уявлення про виробництво та реалізацію продукції в господарствах населення та є нерегулярною. Кращим щодо кількості та якості отриманої інформації відносно дано питання є сільськогосподарський перепис, однак періодичність його досить велика. Хочемо зазначити, що в країнах з ринковою економікою такі спостереження є більш поширеними, оскільки виробництву та реалізації сільськогосподарської продукції урядами цих країн приділяється набагато більше уваги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проаналізованих статистичних джерел щодо виробництва та збуту сільгосппродукції можемо зробити висновок, що отримана через дані джерела інформація є недостатньою для створення повного уявлення про обіг сільськогосподарської продукції.

У подальших дослідженнях виникає необхідність розглянути більш детально джерела інформації щодо стану господарств населення.

КЛІМОВА І.О. – здобувач Державної академії статистики, обліку та аудиту